

BİLİNMEYEN BİR HATTAT: İZMİTLİ ALİ VASFİ EFENDİ’NİN HAYATI, HAT ALANINDAKİ LEVHA ÇALIŞMALARI VE KOCAELİ’DEKİ ESERLERİ

AN UNKNOWN CALLIGRAPHIST: İZMİTLİ ALİ VASFİ EFENDİ’S LIFE, CALLIGRAPHY PLATES, AND WORKS IN KOCAELİ

Saliha TANIK*

Öz

Bu makalenin konusunu İzmitli Ali Vasfi Efendi’nin hayatı ve hat alanındaki çalışmaları oluşturmaktadır. Ali Vasfi Efendi’nin 19.yy.’da yaşamış bir hat sanatkârı olduğu tarafımızca tespit edilmiştir. Söz konusu hattatın, verilen eserler doğrultusunda babasının Seyyid Hafız Ahmed Efendi olduğu bilinmektedir. Çalışmalarında, isminin sonuna “İzmidî” mahlasını kullanması, sözü edilen kişinin İzmitli olduğunu göstermektedir. Günümüzde hattata ait levha çalışmaları kapsamında sülüs-nesih hatlı kıt’a ve celi ta’lik hatlı levhaları tespit edilmiştir. Kocaeli’nin merkez ilçe, Kandıra ve Gölcük ilçelerindeki mimari eserler ve mezar taşları üzerinde ise Ali Vasfi Efendi’ye ait imzalı kitâbelere ulaşılmıştır. Sözü edilen mimari eserlerden çeşme ve cami yapılarının ön yüzeylerinde yatay dikdörtgen pano içinde yazılar taşla hakkedilmiştir. İki adet mezar taşı kitâbesinde ise dikdörtgen prizmal biçimli gövde bölümünün ön yüzeyinde kitâbe metni bulunmaktadır. Hattat, mimari eserlerde daha çok celi sülüs hatlı yazıyı tercih etmiştir. Bunun haricinde hattat, çalışmalarında celi ta’lik, nesih gibi yazıları da kullanmıştır. Taş kitâbelerdeki yazı, zeminden oyularak kabartılmış şekilde işlenmiştir. Levha çalışmalarında ise aharlanmış (kağıdın cilalanması) kağıda siyah mürekkeple yazı yazılarak rokoko üsluplu hat eserler oluşturulmuştur. Ali Vasfi Efendi’nin yazı karakterinde eski yazı geleneğini devam ettirdiğini ancak oluşan zaman içinde kendi tarzını da geliştirdiğini söylemek mümkündür. Söz konusu kişinin, İzmit Bağçeşme Namazgâh Şehitliği’nde medfun olduğu bilinmektedir. Hattata ait ulaşabildiğimiz eserlerinde kitâbe ve levha metinleri yerinde görülmüş, fotoğrafları çekilmiş, ölçüleri alınmış ve yazı analizleri yapılmıştır. Mahallî ölçekte çeşitli eserler vermiş olan İzmitli hattat Ali Vasfi Efendi’nin bilinmeyen eserlerini inceleyip Türk Sanat Tarihi alanına kazandırmak ve bu alandaki önemli bir eksikliği gidermek çalışmamızın temel amacını teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Ali Vasfi Efendi, Türk hat sanatı, Kocaeli, levha, taş eserler.*

* Arş. Gör. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5406-2608> ♦ E-mail: saliha.tanik@hbv.edu.tr

ABSTRACT

The subject of this article is Ali Vasfi Efendi's life and his calligraphy works. Ali Vasfi Efendi was a calligrapher who lived in the 19th century. Considering his works, the father of the mentioned calligrapher was Seyyid Hafız Ahmed Efendi. Ali Vasfi Efendi used the pseudonym "İzmidî" after his name in his works, which suggests that he was from Izmit. According to a sample plate with thuluth-Naskh writings, Ali Vasfi Efendi gave ijazah to his student Seyyid Mustafa Nuri Efendi, who imitated his teacher. Today, within the scope of the studies on Ali Vasfi Efendi's plates and works, we identified thuluth-Naskh writing and a celi ta'lik plate in the form of a kit'a (stanza). The fluency and consistency of the letters are important in the Basmale-i sharif in the form of a stanza. In his work, he created calligraphy in the rococo style. We found architectural works and tombstones on which the inscriptions were signed by Ali Vasfi Efendi in Kocaeli central district, Kandıra, and Gölcük districts. Among the mentioned architectural works, the inscriptions in a horizontal rectangular panel on the front side of the fountains and mosques were engraved on the stone. An inscription was on the front side of the rectangular prism-shaped part of two tombstones. Apart from celi ta'lik and nesih styles, our calligrapher preferred mostly celi thuluth style in his works. The stone inscriptions were carved from the ground and embossed. The calligrapher Ali Vasfi Efendi had his own style characterized by a closer stack of letters on the marble inscriptions than on the cartridges. He also created calligraphic plates using dark black ink on the hardened paper (glossy paper). Ali Vasfi Efendi put his signature by writing his name in a line after all his calligraphy works. His signature on the tombstone in the Hüseyin Pasha Mosque graveyard was written in mâil style. However, he only used his name "Ali Vasfi" in his signature on the tombstones instead of his pseudonym "İzmidî." Ali Vasfi Efendi wrote "Gafera'llâhu lehumâ " (May Allah forgive them) statement in " İzmidî-Gufira lehû " and celi ta'lik styles after his name on the fountain in Örcün village. The date inscriptions in the İzmit Kandıra Sultan Orhan Mosque were written in abjad numerals. Although some license plates with his signature were not included in the literature, suggesting his local fame, it can be argued that he was a respected and popular calligrapher in the region. It is possible to say that Ali Vasfi Efendi initially followed the traditional writing style, but he developed his style over time. In this study, we examined the surviving inscriptions and plates on-site and took photographs and measurements. The tomb of the calligrapher Ali Vasfi Efendi is in the Namazgah Martyrdom in Bağçeşme, located in the central district of Izmit. The primary purpose of our study is to examine the unknown works of the calligrapher Ali Vasfi Efendi, who created several works on a local level, and to contribute to the literature on Turkish Art History.

Keywords: *Ali Vasfi Efendi, Turkish calligraphy, Kocaeli, plate, stone works.*

Giriş

Arapça mastar ekinden türeyerek kelime anlamı olarak çizgi, satır, yol, yazı gibi mânâları barındıran “hatt” kelimesi¹ terim olarak Arap yazısını estetik ölçülere göre güzel biçimde yazma sanatıdır². Yüzyıllar boyunca günümüze kadar gelişimini sürdüren söz konusu sanat dalının, Arabistan’da Lût gölü çevresinde yaşayan Arap asıllı Nabatî adlı bir kavmin basit şekillerden meydana gelen alfabesine dayandığı³ fakat İslamiyetle birlikte büyük bir tekâmüle mazhar olarak İslam dininin bir kitâbet vasıtası olmuştur⁴. Hat sanatında, harflerin birbiriyle bütünleşmesiyle oluşan bir görünüş zenginliği ve yazının çeşitli formlarda meydana gelen kompozisyon özellikleri ile sonsuzluk ve yenilik kapısının aralanmasına sebep olmuştur⁵. Hat yazısını icra eden sanatkâra, ilk İslam dönemlerinde “kâtib, küttâb, verrak” sonrasında ise “hattât” denilmiştir⁶.

Araplardan Türkler’e hızlıca yayılan hat alanında en büyük hizmetin Türkler’in verdiği bilinmektedir. Türk hat tarihi IX. yy.’a kadar dayandırılmakta ancak en erken örneklerin İran Selçukîleri (1038-1157) tarafından verildiği belirtilmektedir⁷. Hat sanatı, Osmanlı döneminde ise ihtişamlı devrini yaşamıştır. Sülûste getirdiği yeniliklerle tanınan ve Anadolu’da XV.yy.’a kadar etkisini sürdüren Abbasi dönemi Türk asıllı hattat Yâkut Musta’simî’den hareketle aklâm-ı sitteyi değiştirerek olgunluk mertebesine ulaştıran Şeyh Hamdullah (ö.1520) ekolü, sonrasında Hafız Osman (ö.1698) ekolü, Mustafa Rakım ve Mahmut Celâleddin ile birlikte Türk hat sanatı, en güzel örneklerini vermiştir⁸. Şeyh Hamdullah hat sanatında klasizmi başlatmış, Hafız Osman ise Türk hat sanatını klasik olgunluk devrine ulaştırmıştır⁹. Sülûs yazının iri çeşidi olan Celi Sülûs karakterli hat sanatı 19.yy. başında kemâl derecesine ulaşmış ve yine bu yüzyıl başlarında Türk nes’talik ekolü oluşturulmuştur¹⁰.

Geleneksel sanatlar içinde önemli yer tutan hat sanatı, zaman içinde pek çok hattatı ortaya çıkarıp tanıtmasına karşın bazı hattatlar yetiştiği çevrenin dışına çıkamamış ve bu bağlamda sanatlarının mahallî ölçekte kalmasına sebep olmuştur. Araştırmamızın konusunu oluşturan İzmitli hattat Ali Vasfi Efendi’yi de tarihi kaynaklarda adına rastlanmamasından hareketle sanatının İzmit bölge sınırları içerisinde kaldığı yerel bir sanatkar olarak tanımlamak mümkündür. Bu yazıda derlenebildiği ölçüde Hattat Ali Vasfi Efendi hakkında biyografi, hat alanındaki çalışmaları ve Kocaeli’nde meydana getirdiği 1 adet çeşme, 2 adet mezar taşı ve 1 adet cami kitâbelerini anlatmaya çalışacağız.

1 Devellioğlu, 2004, 341.

2 Derman, 1997, 427.

3 Alparslan, 1992, 1; Çetin, 1992, 14.

4 Çetin, 1992, 15; Derman, 2017, 22.

5 Derman, 1997, 427.

6 Serin, 1981, 17.

7 Alparslan, 2007, 13.

8 Rado, 1984, 8-9.

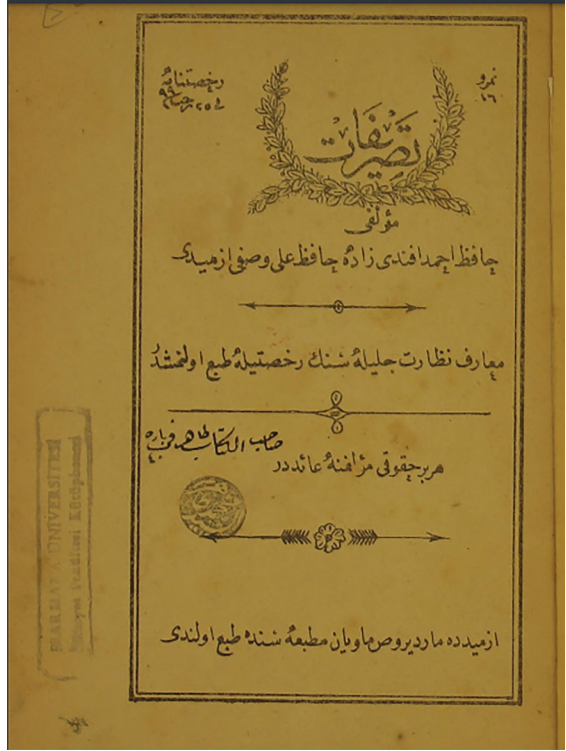
9 Alparslan, 2002, 425-426.

10 Alparslan, 2007, 15.

İzmitli Hattat Ali Vasfi Efendi'nin Hayatı

Hattat Ali Vasfi Efendi, araştırmamıza karşılık tarihi kaynaklarda¹¹ adına rastlanmayan bir hattattır. Tespit ettiğimiz eserlerinden hareketle Ali Vasfi Efendi'nin 19. yy.'da yaşamış İzmitli bir hat sanatkârı olduğu ve eserlerinde isminin sonuna "İzmidî" mahlasının getirildiği tespit edilmiştir. Vermiş olduğu eserlerdeki bilgiler ışığında babasının Seyyid Hâfız Ahmed Efendi olduğu ve kendisinin de babası gibi "Hâfız" ve "Seyyid" olarak anıldığı anlaşılmaktadır. Bir icâzet levhasından hareketle hocasının Seyyid Hafız Ahmed El Hulusî olduğu tespit edilmiştir.

Söz konusu kişinin, hattat olmasının yanı sıra döneminin Kocaeli'nde yetişen alimlerinden biri olduğu kanaatine varılabilir. Nitekim H. 1301 (M.1883) yılında basılan bir kitapta yazar olarak belirtilen kişinin Hafız Ahmed Efendi'nin oğlu Ali Vasfi İzmidî olduğu bilgisi mevcuttur. Arap Dili gramerine dair bilgi veren "Tasrifât" adlı söz konusu kitap¹² Arapça kaleme alınarak, İzmit'te Mardiros Mayvan matbaasında basılmıştır¹³. Müellifin ismi, eser üzerinde "Hâfız Ahmed Efendizâde Hâfız Ali Vasfi İzmidî" olarak geçmektedir (Fot. 1). Söz konusu hattatın, Arapça gramerine dair eser kaleme almış bir hâfız olduğu kanaatinden hareketle döneminde Kocaelili alim ve ediplerinin yetiştiği İzmit Gazi Süleyman Paşa Medresesi ve Fevziye Medresesi, İzmit Pertev Paşa Külliyesi Sıbyan Mektebi, Şeyh Muhiddin Muallimhânesi, Kandıra Hacı Dursun Medresesi, Gebze Çoban Mustafa

Fot. 1: Ali Vasfi Efendi'nin "Tasrifât" adlı Eserinin Kapak Sayfası (Marmara Üniversitesi Nadir Eserler Koleksiyonu/12511)

11 İbnülemin Mahmud Kemal İnal, 1970; Bursalı Mehmed Tahir Efendi, 1972; Rado, 1984; Alparslan, 2007.

12 4 fasıldan ibaret olan eserin 24 sayfadan oluştuğu ve her bir faslın bablara ayrıldığı bilinmektedir (Geniş bilgi için bk. Dikici, 2016, 1960).

13 Mardiros Mayvan matbaası, Kocaeli'nin Armaş (Akmeşe) bölgesinde Ermenilerin yönetiminde bulunan, 19.yy.'da faaliyet göstermiş bir matbaadır. (Geniş bilgi için bk. İpek, 2004, 9).

Fot. 2-3: Ali Vasfi Efendi'nin İzmit Bağçeşme Namazgâh Şehitliğinde Bulunan Mezarı

Paşa Medresesi¹⁴ gibi kurumlarda öğrenim görmüş ve ders okutmuş olması muhtemeldir. 19.yy.'ın hat sanatı bakımından klasik çağında¹⁵ yaşamış olan Ali Vasfi İzmidî mezar taşına göre¹⁶ H.1307 (M. 1890) yılında vefat etmiştir. İzmit'in Bağçeşme Namazgâh Şehitliğinde yer alan kabrin Ali Vasfi İzmidî'ye ait olduğu yapılan şifâhi görüşmeler ve mezar taşı bilgisine göre söylenebilir. (Fot. 2,3).

Ön görünüşü düşey dikdörtgen bir form olan mermer malzemeli mezar taşında düz silme kuşaklarıyla birbirinden ayrılmış bölümlerde 5 satırlık sülüs hatlı yazı bulunmaktadır. Serlevha bölümü ayrı bir kartuş içine alınmıştır. Taşın yüzeyinde “*Hüve'l-Halâlâku'l-Bâkî /Merhûm Es-Seyyid Hâfız/Ahmed Efendizâde/ Hâfız Ali el-Vasfi/Efendi rûhuna Fâtiha/ fi Ramazan 1307 (1890)*” ibaresi okunmaktadır.

Bir Kıt'a Levhası Üzerinden Kimlik Tespit Yorumu

Hat öğrencisi Ahmed el- Hulûsî Efendi'ye ait bir icâzet levhasında, Ali Vasfi Efendi'nin öğrencisi Mehmed Tahir El-Vehbi ve onun öğrencisi Hacı Abdülkadir el-

14 Dikici, 2015, 1442.

15 Memiş, 2020, 402.

16 Şifâhi yaptığım görüşmeler sırasında Nadir Eserler Koleksiyonu'nda yazma eser uzmanı olarak çalışan Serra Bostan ve İzmitli Hattat Zafer Günel sözü edilen mezar taşının Hattat Ali Vasfi İzmidî'ye ait olduğunu belirtmişlerdir.

Hulûsî'nin H.1236 (M. 1820) tarihli icazet onayları yer almaktadır (Fot. 4). Levhada hattatların silsilesi Ali Vasfî Efendi, Mehmed Tahir el- Vehbi ve Hacı Abdülkadir el-Hulûsî şeklinde sıralanmıştır. Kronolojik bilgi ve isimler ışığında bu levhadaki Ali Vasfî Efendi'nin bahse konu olan hattat olmadığı kanaatine varılabilir. Belki bu kişiler aynı sülaleden olup dede-torun ya da yörede sevilen meşhur olan bir ismin sonraki yıllarda başka birisine ad olarak verilmiş olabileceğini düşünmek gerekmektedir.

Fot. 4: Ahmed El-Hulûsî'ye Ait Bir İcazet Levhası (Hattat Zafer Günel Koleksiyonu)

Söz konusu levha, sülûs-nesih koltuklu kıt'a tarzında olup bir satır sülûs, altı satır mâil nesih yazıdan oluşmaktadır. Sülûs yazılmış ilk satırda “*Hüsnu'l-Hulukî Nısfu'd-Dîn*” (Güzel Ahlak, Dinin Yarısıdır), nesihle yazılmış altı satırda ise “*An ibn-i Abbas radiyallahu anhu ennehu kale kale Rasulullahi sallallahu aleyhi ve sellem el-hulku'l-hasenu yuzübu'l-hatâyâ kemâ yuzübu'l-mâu'l-celîd ve sîu'l-hulki yufsidu'l-a`mâl kemâ yufsidu'l-hallu'l-asele*” (İbn Abbas'dan (r.a.) rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Güzel ahlak, suyun buzu erittiği gibi hataları eritir. Kötü ahlakta, sirkenin balı bozduğu gibi amelleri bozar) hadis-i şerif metni yer almaktadır. Levhanın iki kenarındaki dikdörtgen koltuklarda rokoko karakterli kıvrık yaprakların yer aldığı, iç pervazda papatya motiflerinin ardışık bir şekilde sıralandığı görülmektedir. Mavi zemin üzerindeki boşluklar bitkisel motiflerle yarı stilize tarzda tezhiplenmiştir. En altta ise yatay eksende hatt-ı icaze ile iki ayrı hattatın imza kartuşları bulunmaktadır.

Hattat Seyyid Hafız Ali Vasfi Efendi'nin İcâzet Örneği

Hat öğrencisi Seyyid Mustafa Nuri Efendi'ye ait icâzet levhasında sağ yönde onay (icâzet) verenin Seyyid Hafız Ali Vasfi Efendi olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle Seyyid Hafız Ali Vasfi Efendi'nin, öğrencisi Seyyid Mustafa Nuri Efendi'ye verdiği bir icâzet örneğidir. Aynı levhada Ali Vasfi Efendi'nin de şecereye göre Seyyid Hafız Ahmed el Hulûsî'nin öğrencisi olduğu bilgisi yer almaktadır. Sol taraftaki icâzet verenin ise Seyyid Hafız Ahmed el-Hulûsî olduğu yazılmıştır. Ahmed el-Hulûsî de kendisinin rahmetli Mehmed Tahir el-Vehbi'nin öğrencisi olduğunu ifade etmiştir. İcâzet onayı her iki kartuşta da H. 1293 (M.1876) tarihi olarak belirtilmiştir. Aradan geçen 56 yıllık süre içinde bahse konu olan Ali Vasfi Efendi'nin, ismini aldığı kişinin hattat şeceresine bağlı olarak öğrencisinin öğrencisinden hat dersi aldığı bu bilgiler ışığında söylenebilir (Fot. 5).

Fot. 5: Seyyid Mustafa Nuri Efendi'ye Ait Bir İcâzet Levhâsı (Serra Bostan Fotoğraf Arşivi)¹⁷

Aynı tarzda oluşturulmuş sülûs-nesih hatlı icâzet levhasında üst sırada sülûs karakterli “Besmele”, alt kısımda ise üç satır nesih hatla “*Kâle Rasulullah sallalhu aleyhi ve sellem. İzâ se'ele ehadukum rabbehu mes'eleten fetearrefe'l-icâbete fe'l-yekuli'l-*

17 Bu belgeyi temin etmemi sağlayan yazma eser uzmanı sayın Serra Bostan'a içten teşekkürlerimi sunarım.

hamdu lillahi 'llezî ni'metihî tetimmü's-sâlihâtu. Sadaka'n-nebiyyu'l-kerîm” (Sizden biri Rabbinden bir şey ister de icabet olunduğunu görürse, nimeti sayesinde güzel şeyleri tamama erdiren Allah'a hamdolsun desin) hadis-i şerif metni içermektedir. Koltuk yerine yeşil zemin üzerine demet şeklinde saz üslubunu hatırlatan hançerli yapraklar ve kır çiçeklerinden oluşan bitkisel bir kompozisyon rokoko üslubunda tezhiplenmiştir. Alt kısımda iki parça halinde kartuş oluşturmadan hattatların icazet satırları bulunmaktadır. Günümüzde nesih satırlar oldukça tahrip olmuş durumdadır.

Ali Vasfi Efendi'nin Hat Alanındaki Levha Çalışmaları

Ali Vasfi Efendi'ye ait sülüs-nesih hatlı bir kıt'a formunda hazırlanmış eserinde tek sıra sülüs yazıyla besmele ve üç sıra nesih yazıyla “*Kâle Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem. İzâ se'ele ehadukum rabbehu mes'eleten fetearrefe'l-icâbete fe'l-yekuli'l-hamdu lillahi 'llezî ni'metihî tetimmü's-sâlihâtu. Sadaka'n-nebiyyu'l-kerîm*” (Sizden biri Rabbinden bir şey ister de icabet olunduğunu görürse, nimeti sayesinde güzel şeyleri tamama erdiren Allah'a hamdolsun desin) hadis-i şerif metni içermektedir. Oldukça tahrip durumunda olan levhanın alt ve üst kısımlarındaki yarı stilize tarzdaki lale motifleri yan kenarlardan çevreye dağılan yapraklarla rokoko tekniğinde tezhiplenmiştir. Koltuk yerine birbirine simetrik olarak yerleştirilmiş vazö motiflerinin içine istiflenmiş iri güller tasvir edilmiştir. Levhanın sol köşesinde siyah mürekkeple hattatın imzası ve tarih belirtilmiştir. Yer alan boşlukta “*Ketebehu Ali Vasfi İzmidî 293 (1876)*” yazısı yazılmıştır. Yazıda iki farklı kalem kalınlığı uygulanmıştır. Besmele-i şerif, kalem hareketleri ve satıra oturuş bakımından ahenklidir. Boşluklar tezyini ve okuyucu işaretleriyle değerlendirilmiştir. Nesih hatlı metinde kalem kalınlığı daha ince tutulmuştur. Kıt'a formundaki metin harekelenerek akıcılık sağlanmıştır (Fot. 6).

Fot. 6:

Ali Vasfi
Efendi'ye Ait
Sülüs-Nesih Hatlı
Bir Kıt'a (Serra
Bostan Fotoğraf
Arşivi)
Bu belgeyi temin
etmemi sağlayan
yazma eser uzmanı
sayın Serra
Bostan'a içten
teşekkürlerimi
sunarım.

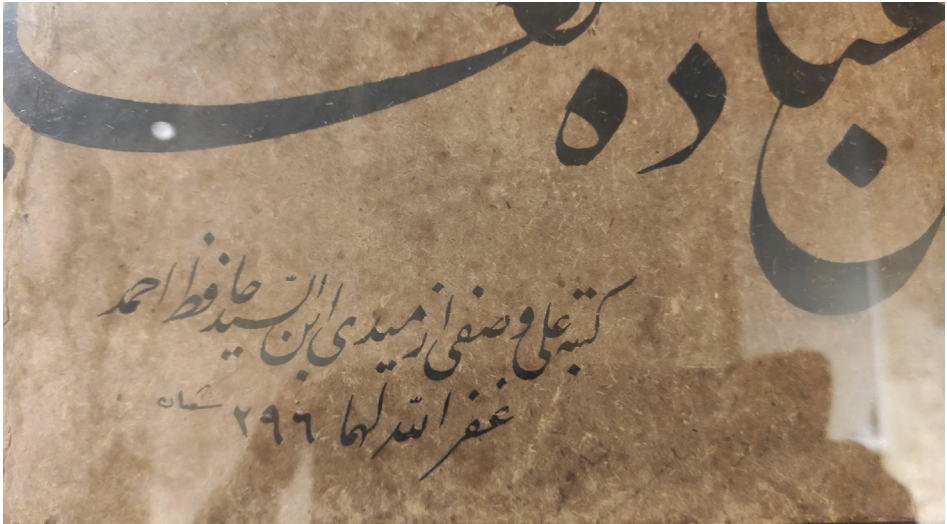

Ali Vasfi Efendi'nin yatay dikdörtgen formlu başka bir çalışmasında ise dış ölçüleri 48x74 cm., iç ölçüleri 31x57 cm olan levha celi ta'lik hatla hazırlanmıştır. Levhada düz satır olarak celi ta'lik hattıyla siyah mürekkep ile “İnnemâ yahşa'llâhe min ibâdihî'l- ulemâ” (Kulları içinden ancak âlimler; Allah'tan (gereğince korkar)”) (Fatur/28) ayet-i kerimesi iç ve dış cetvellerle sınırlandırılmıştır. Kartuşların boyu yazı metni için uygun genişliktedir. Bu nedenle yazıların satır araları geniş tutulmuştur. Ta'lik yazıda sık görülen tirfil, tırnak gibi tezyini işaretlere rastlanmamıştır. Harekelerin ise çok az kullanıldığı görülmektedir. Alt kısmın boşluğunda mâil şeklindeki sanatkâr imzasında “Ketebehu Ali Vasfi İzmidî İbn-i Es-Seyyid Hâfız Ahmed Gafera'llâhu lehumâ Şaban 1296 (1879)” ibaresi bulunmaktadır (Fot. 7,8).

Fot. 7:

Ali Vasfi Efendi'ye
Ait Bir Ta'lik
Levha (Hattat Ali
Vasfi İzmidî Hüsni-
Hat Müzesi'nden/
Kocaeli-Gölcük)

Fot. 8: Ali Vasfi Efendi'ye Ait Levhada İmza Kısmı

Ali Vasfi Efendi'nin Kocaeli Kitâbelerindeki İmzaları

İzmitli hattat olan Ali Vasfi Efendi, Kocaeli'nde bilinen dört eser üzerinde ketebelere (imzaları) bulunmaktadır. 1 adet cami, 1 adet çeşme ve iki adet mezar taşı kitâbesinde Hattat Ali Vasfi Efendi'nin imzası okunmaktadır. Söz konusu eserlerden caminin Kocaeli Kandıra ilçesinde, çeşmenin Gölcük ilçesinde, mezar taşlarının ise İzmit merkez ilçede yer aldığı tarafımızca tespit edilmiştir. Bahse konu olan eserlerin üzerindeki kitâbelerde malzeme olarak mermer malzeme tercih edilmiştir.

Kandıra Sultan Orhan Camii

Kandıra Sultan Orhan Camii, Kocaeli ilinin Kandıra ilçesi Orhan mahallesi, Değirmen sokakta yer almaktadır. Eski mahallelerinin arasında bulunan yapı, 11.80 x 22 m. iç ölçülerinde kuzey- güney yönde uzantılı dikdörtgen bir plana sahiptir (Tanık, 2021: 753). Söz konusu eserin, İstanbul II No.lu K.T.V.K.K.'nun 20/09/1994 tarih ve 3528 sayılı kararı ile tescil edildiği bilinmektedir¹⁸. Cami ilk olarak Orhan Gazi döneminde çantı tekniğinde yapılmış¹⁹, sonrasında mevcut kitâbesinden de anlaşıldığına göre H. 1305 (M.1887/1888) yılında II. Abdülhamit tarafından kâgir tarzda yeniden ihya edilmiştir (Fot. 9). Yapının kuzey cephesinin giriş kapısı üzerindeki 2.00x0.80 m. ölçüsünde²⁰ yatay dikdörtgen forma sahip yenilenmiş binanın inşâ kitâbesi bulunmaktadır.

Fot. 9: Kandıra Sultan Orhan Camii Kuzey Cephesi Genel Görünümü

Mermer malzeme üzerine celi ta'lik hatla düz satır şeklinde istiflenmiş yazı, dikey yönde beş satır olup her bir satır yatay yönde düz silme kuşaklarıyla dört satıra bölünmüş şekildedir. Mermer zemin üzerine oyulan kitâbenin zaman içinde altın rengine boyandığı anlaşılmaktadır. Kitâbe metni eğimsiz olması nedeniyle satıra oturtulmuş gibidir. Kitâbeye bakıldığında son satırda “*Ketebehu Ali Vasfi İzmidî*” ibaresinin yer aldığı görülmektedir. Kartuşlar, yazı kalınlığı bakımından kısa tutulmuştur. Bu bağlamda satırdaki harflerin üst üste binerek sıkışık bir görünüm oluşturduğu söylenebilir. Kitâbenin ilk satırında harfler kitâbenin dış cetvelinin üzerine çıkmıştır. Harfleri okumayı kolaylaştıran okuyucu

18 Aksoy, 2011, 476.

19 Ayverdi, 1966, 130-131.

20 Ayverdi, 1966, 130.

Fot. 10: Kandıra Sultan Orhan Camii İnşâ Kitâbesi

Fot. 11: Kitâbedeki İmza Kısmı

ve tezyini işaretlerin kullanılmadığı görülmektedir. Bazı kelimelerin sonunda “ya” harfi “yâ-ı ma’kus” tarzında yazılmıştır. Onbeşinci satırdaki “sâlât” kelimesinden sonra “te” harfine keşide çekildiği anlaşılmaktadır. Kitâbe metninin, dönemin ünlü şairi Senihi tarafından hazırlandığı son satırda belirtilmektedir. Tarih kısmı ise, tam tamiyeli ebced hesabı ile düşürülmüştür. (Fot. 10, 11).

Kitâbenin Okunuşu:

1. Ebu'l-feth ve megâzi hazreti Sultan Orhan'ın/ Büyük Şehzâde cemhâ-ı paşa-yı Süleymân-ı/ Ki ikbâl-i cihâd ile şehir olmuştu ez-cümle/Birinci fatihidir Rumeli'nin ol bulend-unvân
2. Yapıp bu ma'bedi bu beldenin de hin-i fethinde/ Guzzât-ı ehli İslâm eylemişti secde-i Rahman/Âbâdetgâh olup mü'minlere beş altı yüz yıllar/Derûnunda hemişe berk uzundu pertev-i iman
3. Kanâdili nücum ve kubbesi tâk-ı sipher oldu/ Mürûrî ezmineyle çâr-ı erkân olup virân/kemâlî ve rü'fet-i şahanesi Abdülhamit Hân'ın/Esâsından bu kere eyledi ma'mûr ve âbâdân
4. Zamân-ı padişâhı masdar-ı asâr-ı hayr oldu/ Cenab-ı Hâk kılub bu ümmete çok rahmet ve ihsân/olundukça salât-ı hamse ifâ daimâ bunda/Şeh-i devrânın olsun şevket ve iclâlî bi-pâyân
5. **Ketebehu Ali Vasfî İzmidî/Senih-i inşâsına tarih-i tâm inşâ ve inşâd et/Şu ma'bed saye-i şâhânede buldu zehi umrân/1305 (1887/1888)**

Örcün Köyü (Hacı Mehmed) Çeşmesi

Kocaeli ilinin Gölcük ilçesi, Örcün köyündeki kentsel sit alanı içinde bulunan 1883-1884 yılları arasına tarihlenen tarihi çeşme, kuzey-güney yönünde dikdörtgen planlı olup hazneli prizmal bir kütlede ibarettir. İki cepheye sahip olan söz konusu çeşmenin yuvarlak kemerle niş şeklinde açılan kuzey ve güney cepheleri tuğla malzemeli olup, hazne bölümü iri blok düzgün kesme taş ve kaba yonu taşlarla oluşturulmuştur. Güney cephedeki kemer, iki yandan dışa çıkıntılı devşirme dikdörtgen formlu ayaklara, kuzey cephedeki kemer ise, kemerin devamı niteliğinde dikdörtgen ayaklara oturmaktadır (Fot. 12,13). Güney cephenin ayna taşı üzerinde barok tarzında akantus yaprakları dizilmiştir. Sözü edilen çeşme yayınlarda, Hacı Mehmed Çeşmesi olarak geçmekte²¹ fakat kitâbesinde bu isme rastlanmamaktadır.

Fot. 12: Örcün Köyü Çeşmesi Genel Görünümü

Fot. 13: Güney Cephesi

Eğimli bir yola açılan kuzey cephedeki mermer yalağın bir kısmı toprağa gömülmüş vaziyettedir. Kuzey cephedeki ayna taşının hemen üzerinde 52x75 cm. ölçülerinde olan mermer kitâbe enine dikdörtgen formlu olup, ince silmelerle iki bölüme ayrılmıştır (Fot. 14). Kitâbe metni celi sülüs karakterli olup, yüzeye derin oyma biçiminde kabartılarak işlenmiştir. İlk satırda yatay bir pano içinde *besmele-i şerif*, ikinci satırda ise “*Ve ce’alnâ mine’l mâi külle şey’in hayy’-sada-kallahü’l-Azîm- (Canlı olan her şeyi sudan yarattık)* (Enbiya/30) ayet-i kerimesi yazmaktadır. Kitâbede dar pano içine alınan Besmele-i şerifteki “Allah” lafzının “bism” kelimesinin üzerine alınarak istif dengelenmiştir. Harf aralıkları daha geniş tutulan ikinci kısımda ise düz bir satıra oturtulan yazının sonundaki “ya” harfi “yâ-ı ma’kus” tarzında yazılarak hareketlilik sağlanmıştır. Dikey harflerin belli aralıklarla sıralandığı yazıda orta satırdaki “elif” harflerinin zülfeli yapıldığı ve üst kısımlarının küt olduğu görülmektedir. Harekelenmiş kitâbe metnindeki boşluklar, okuyucu işaretler ve tırfıl, tırnak, tırfilli mim gibi süslemeli işaretlerle değerlendirilmiştir. Kitâbe metninin altında H. 1301 (M. 1883-1884) tarih ibaresi ve ayrı bir yatay bir kartuş içinde “*Ketebehu Hafız Aliyyü’l- Vasfiyyü’l İzmidî-Gufıra lehû*” şeklinde hattatın imzası yer almaktadır (Fot. 15,16). Kitâbede süsleme ögesi olarak, Besmele-i şerifin her iki köşe yüzeyinde birbirine simetrik yerleştirilmiş bir bağdan yukarı doğru yükselen, uçları aşağı doğru meyilli papatya çiçeği ve yapraklı dalları tasvir edilmiştir (Fot. 17).

21 Galitekin, 2005, 280; Galitekin, 2015, 313.

Fot. 14: Kitâbenin Bulunduğu Kuzey Cephe

Fot. 15: Örcün Köyü Çeşme Kitâbesi

Fot. 16: Kitâbedeki İmza Kısmı

Fot. 17: Kitâbe Bitkisel Süslemesi

İzmit Sultan Orhan Camii Haziresindeki Mezar Taşı

İzmit merkez ilçenin Orhan mahallesi kale içinde bulunan İzmit Orhan Camii, ilk olarak 14.yy.'da Orhan Gazi devrinde yapıldığı²² fakat bânisinin, onarım kitâbesine göre Orhan Gazi'nin oğlu Gazi Süleyman Paşa olduğu bilinmektedir. Cami avlusunun üzerindeki tamir kitâbesine göre yapı, Sultan Abdülmecit döneminde 1843-1844 yılları arasında büyük çapta onarım geçirek ihya edilmiştir. Boyuna dikdörtgen planlı ve içten bağdadi kubbeye sahip yapının güney yönündeki haziresinde hattat Ali Vasfî Efendi'nin imzası bulunan bir mezar taşı yer almaktadır (Fot. 18).

Hattat imzasının Ali Vasfî Efendi'ye ait olduğu mezar baş taşı hazirenin güneybatı köşesinde konumlanmıştır. Söz konusu taş, mermer malzemeli olup 108x38 cm. ölçülerinde dikdörtgen kesitli prizmal bir gövdeye sahiptir. Baş taşının 81x37 cm. ölçülerinde bir ayak taşına sahip olduğu tarafımızca tespit edilmiştir. Buradaki taşın, kitâbesine göre 1887 tarihli Nakşibendi şeyhi El- Hâcc Mehmed Kurban Efendi'ye ait

22 Galitekin, 2015, 201.

Fot 18: İzmit Sultan Orhan Camii Haziresi Genel Görünümü

Fot. 19: Mezar Taşı Genel Görünüm

olduğu anlaşılmaktadır. Kitâbede “*Hüve’l-Bâki/ Hazâ Kabr El-Merhûm El-Mağfûr/ Eş-Şeyh El-Hâcc Mehmed Kurbân/Efendi En-Nakşibendi El-Hâlidî/El-Kaşgarî kuddise sırrahu’l-Bârî/ Fî evâhir-i Şabân 1304-Ketebehu Ali Vasfi-Li seneti erbaa selase mietin ve elf*” yazısı okunmaktadır. İnce profilli oval bir çerçeve içine alınan mezar taşı kitâbesi

Fot. 20:
Mezar Baş Taşı

Fot. 21:
Mezar Baş Taşı
Kitâbesi

Fot. 22: Tarih ve Hattat İmzası

74x33 cm. ölçülerine sahiptir. Celi sülüs hatlı kitâbede yazılar oyma tekniğinde zeminden kabartılarak düz silme kuşaklarıyla beş satıra bölünmüştür. Kitâbeye bakıldığında kartuşların yazıya göre kısa tutulduğu ve harflerin sıkışık bir şekilde düz olarak istiflendiği görülmektedir. Hattatın burada kitâbeyi diğer yazı örneklerine göre daha girift tuttuğu gözlenmektedir. Girift istiflerin ise, kalabalık sözcüklerin sığdırılması zorunluluğu sonucunda oluştuğu tahmin edilmektedir²³. Serlevha bölümünde harflerin kalınlığı metindeki harflerin kalınlığıyla farklılık göstermektedir. Elif harfinin sola meyilli bir

23 Subaşı, 2009, 184.

şekilde “lam” harfıyla bitiştirildiği görülmektedir. Dördüncü satırın sonunda ve beşinci satırın başında “ya” harfi “yâ-ı ma’kus” tarzında verilmiştir. Üçüncü satır sonunda “Hâc” kelimesinin “c” harfi küplü olarak yazılmıştır. Hareke kullanılan kitâbede boşluklar okuyucu ve tezyini işaretlerle değerlendirilmiştir. Kitâbenin alt kısmındaki beyzi hatla sonlanan bölümde tarih kısmı ve “*Ketebehu Ali Vasfi*” ibaresi okunmaktadır (Fot. 19, 22).

İzmit Hüseyin Paşa Camii Haziresindeki Mezar Taşı

Cami, İzmit merkez ilçenin Çukurbağ mahallesinde, Gülümser sokak üzerinde düz bir alanda inşa edilmiştir. Yapının bânisinin Kaptan Hüseyin Paşa olması bağlamında cami 18.yy. sonuna tarihlendirilmektedir²⁴. Yapı, dikey dikdörtgen planlı ve içten bağdadi bir kubbeye sahiptir. Caminin güney cephesine açılan hazirede Hüseyin Paşa dergâhına ait tarikat ehlinin mezar taşlarının bulunduğu bilinmektedir²⁵ (Fot. 23).

Foto 23. İzmit Hüseyin Paşa Camii Haziresi Genel Görünümü

Hazirenin güneydoğu yönünde yer alan mermer malzemeden yapılmış lahit mezarın baş taşı kısmında Ali Vasfi Efendi’ye ait imza okunabilmektedir. Lahitin silmelerle kadelemelendirilmiş kaidesi üzerine 54 cm. yükseklikte, 1.28 cm. uzunluğunda ve 52 cm. eninde lahit mezar oturtulmuştur. Mezarın ayak taşı günümüzde mevcut olmayıp kırık vaziyettedir. Lahitin diğer kısa kenarında yer alan baş taşı güneş tepelikli olup, 1.34 cm. boy ve 38-50 cm. arasında değişen en ölçülerine sahiptir (Fot. 24, 25).

Söz konusu mezar taşının, kitâbesine göre 1887 tarihli ve Hasan Paşa’nın eşi Emine hanıma ait olduğu anlaşılmaktadır. Kitâbede “*Hüve’l- Hayyü Lâ Yemût /Bu makamda medfün Hasan/Paşa merhûmun haremî/Merhûme Emine Hanımın/Rûhiçün lillâhi’l-Fâtiha- Ketebehu Ali Vasfi/ 1304 fi evâhiri Zilhicce*” ibaresi okunmaktadır. Düz bir silme kuşakla sınırlandırılan mezar taşı kitâbesi 98 cm. yükseltidedir. Kitâbe çevresini saran bordür yüzeyinde zeminden kabartılan kıvrım yapraklı dallar tezyin edilmiştir. Güneş tepeliğinin yan kenarlarında ve baş taşının alt kısımlarındaki iri kabartma rumiler ve lahtin her bir yüzeyindeki sivri ışınal kollarıyla çevreye dağılan güneş motifleri plastik etkiyi artırmaktadır. Düz silme kuşaklarıyla beş satıra ayrılan kitâbedeki harfler

24 Tanık, 2021, 213.

25 Tanık, 2021, 196.

Fot. 24: Lahit Mezar Genel Görünüm

Fot. 25: Mezar Baş Taşı

celî sülûs karakterli olup yüzeyden oyularak kabartılmıştır. Kitâbe kartuşları kitâbe metni için kısa düzenlenmiştir. Özellikle ikinci satırdaki “nun” harfinin yer darlığından dolayı kesildiği görülmektedir. “Elif” harfi aynı tarzda sola meyilli olarak yay şeklinde “lam” harfine bitiştirilmiştir. Serlevha bölümünde “elif” harflerinin zülfeleri sivri uçludur. Üçüncü satırın sonunda “ya” harfi “yâ-ı ma’kus” tarzında yazılmış olup kaseli harflere derinlik kazandırıldığı görülmektedir. Son satırdaki “ha” harfi küplü olarak “ye” harfine bitiştirilmiştir. Kitâbede hareke kullanılmış ve yeteri miktarda okuyucu ve tezyini işaretlerle boşluklar değerlendirilmiştir. Hattat imzası son satırın kenar yüzeyinde mâil olarak verilmiştir (Fot. 26, 30).

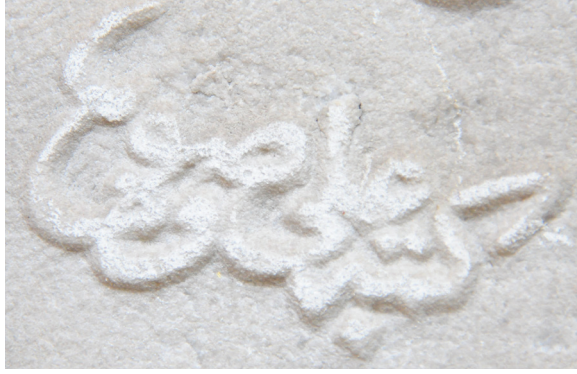
Değerlendirme ve Sonuç

19.yy.’da yaşamış olan Ali Vasfî Efendi İzmitli olup “Seyyid” ve “Hafız” gibi onursal lakaplara sahip bir hat sanatkarıdır. Bir kıt’a levhasına göre hocasının Ahmed Hulusî Efendi olduğu bilinmektedir. Bahse konu olan hattatın sülûs-nesih hatlı yazıyı hocasından öğrenerek icâzet aldığı eldeki veriler sonucunda söylemek mümkündür. Ali Vasfî Efendi’nin sülûs yanında ta’lik hattatı olduğu da vermiş olduğu eserler neticesinde

◀Fot. 26: Mezar Taşı Kitâbesi

▼Fot. 27: Kitâbedeki İmza Kısmı

Fot. 28: Kitâbe
Süslemesi

Fot.29: Süsleme

Fot. 30: Süsleme

anlaşılmaktadır. Hat sanatı eğitim-öğretim geleneğinde sülüs-nesih ile ta'lik icâzetleri ayrı olmaktadır. Çoğu kez de ayrı hocalardan alınmaktadır. Bu durumda hattatın ta'lik yazıyı kimden öğrendiği bilgisi bulunmamaktadır. Sonrasında çıkabilecek yeni verilerle bu muğlaklığın giderilmesi umulmaktadır.

İcâzetnâmelerde öğrenci, bir hat üstadının yazısını taklit edebildiği gibi, sülüs-nesih karakterde hocasının yazmış olduğu kıt'ayı da örnek alabilmekte olduğu bilgisi

mevcuttur²⁶. Hattatın hoca olarak icazet onayında bulunduğu sülüs-nesih hatlı bir levha örneğinde, hat öğrencisi Seyyid Mustafa Nuri Efendi'nin hocası Ali Vasfi Efendi'den örnek aldığı söylenebilir. Nuri Efendi, hocası gibi sülüs hatlı bir besmele ve ta'lik hatlı yazıda rokoko üsluplu koltuksuz bir kıt'a levhası denemesinde bulunmuştur.

Araştırmamıza konu olan hattatın hat örneklerini taş ve kâğıt malzeme üzerine yaptığı tespit edilmiştir. Hat levha örneklerinde sülüs nesih hatlı bir kıt'a ve celî ta'lik hatlı bir hat çalışması tespit edilmiştir. Kıt'a formundaki besmele-i şerifte, harflerin kıvraklığı ve kıvamlı olması önemlidir. Söz konusu bu eserde, dönemin süsleme anlayışına uygun olarak bitkisel tezyinat yer almaktadır. 19.yy.'da bu tür sülüs-nesih hatlı kıt'aların sıkça yapıldığı görülmektedir. Mesela, 19.yy.'a tarihli Bitlis Etnoğrafya Müzesi'nde sergilenen Enderun Mektebi öğrencilerinden Hafız Abdürrahim'e ait kıt'a²⁷ benzer özellik göstermektedir. 19.yy.'a tarihlenen Hattat Yahya Hilmi Efendi²⁸ ve Ahmet Râci Efendi'ye²⁹ ait sülüs-nesih kıt'alar örneğimize benzerlik gösteren koltuklu levhalardır. Ali Vasfi Efendi'ye ait müzede sergilenen ta'lik hatlı levha iç ve dış cetvellerle sınırlandırılmıştır. 19.yy.'a tarihli Galatalı Mehmed İzzet Efendi'ye³⁰ ait celî ta'lik levha benzer özellik olarak örneklendirilebilir.

Ali Vasfi Efendi, mimari yapılar ve mezar taşlarında genelde celî sülüs hatlı yazıyı tercih etmiştir. Sadece bir örnekte (Kandıra Sultan Orhan Camii) celî ta'lik yazı kullanılmıştır. Celî yazı gelişimini 18.yy.'da tamamladığı için sözü edilen yazı türündeki örneklerin bu yüzyılda oluştuğu³¹ ve mezar taşlarına imza koyma geleneğinin de bu devirde başladığı bilinmektedir³². Fakat en güzel celî hat örneklerinin 19.yy.'dan itibaren verildiği belirtilmektedir³³. Örneklerimizde yazı türü olarak celî sülüs ve celî ta'lik yazı türü görülmektedir. Türk İslam epigrafisinde de en yaygın yazı türlerinin de bu karakterdeki yazılar olduğu ifade edilmiştir³⁴. Ayrıca mermer, taş, ahşap gibi malzemelere yazıların hakdedilmesinde hattatın kadar diğer sanatkarların da sorumlu olduğu, bir satırdaki aynı harfin niteliksel bakımından uyumsuz olması, hattatın karışık üsluptaki yazısını başlangıç noktasına getirebileceği belirtilmiştir³⁵.

Örneklerimizdeki mermer malzemeli kitâbelerde yazılar zeminden oyularak kabartılmıştır. Mezar taşı kitâbelerinde sadece ön yüzde düz satır şeklinde harfler taşta hakdedilmiştir. 19.yy.'a tarihli, hattat Şevki Efendi'nin, Çarşambalı Arif Efendi'nin ve

26 Derman, 1970, 718.

27 Tüfekçioğlu, 2017, 721 (fot.12).

28 Adsan & Bilen, 2021, 99.

29 Soyuer, 2019, 124.

30 Adsan & Bilen, 2021, 105.

31 Açıkgözoğlu, 2009, 202.

32 Derman, 1975, 41.

33 Derman, 1975, 36.

34 Özkurt & Tüfekçioğlu, 2009, 277.

35 Tüfekçioğlu, 2001,24.

Sami Efendi'nin Eyüp Sultan'da ketebe koydukları mezar taşı kitâbeleri³⁶, Hattat İsmail Zühdü Efendi'nin, Abdullah Hulûsi Efendi'nin ve Rakım Efendi'nin imzası bulunan mezar taşı kitâbeleri³⁷ aynı tarzda celi sülûs hatlı olup taşın ön yüzünde yazı bulunmaktadır. Çeşme ve camilerin ise kuzey cephelerindeki silmelerle ayrılan bölümlere kitâbe metninin yerleştirildiği görülmektedir. Örcün köy çeşmesindeki sülûs örneği, 19.yy.'da Yahya Hilmi Efendi tarafından yazılan Kadıköy'deki Ali Paşa çeşmesinin kitâbesine benzemektedir³⁸. Ali Paşa çeşme kitâbesi de örneğimizdeki gibi düz satır şeklinde, sülûs hatla çeşmenin ön cephesinde yer almaktadır. Örneğimizdeki cami kitâbesi (Kandıra Sultan Orhan Camii) celi ta'lik hatla yazılmıştır. Osmanlının erken dönem örneklerinde ise ta'lik hatla yazılmış cami kitâbesi bulunmadığı bilinmektedir³⁹.

Hattat, mermer kitâbeler üzerindeki yazı istifini genelde kartuşlara göre daha sıkışık tutmuş ve bu şekilde daha girift bir kompozisyon özelliğini benimsemiştir. Hattatın bu yazı kompozisyonunu kitâbelerde uygulamasından hareketle bir tarz oluşturduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca bahse konu olan hattatın “elif” harfini bükerek “lam” harfi ile birleştirmesine sülûs karakterli kitâbelerinde rastlamak mümkündür. Sülûs hatlı kitâbelerde sanatkâr, geleneğin devamı olarak zülfeli elif ve keşideyi nadir de olsa kullanmıştır. Kaseli harflere derinlik katan hattatın kitâbelerde “ha” ve “cim” gibi küplü harfler uyguladığı görülmektedir. Döneminin hat sanatına uygun olarak tirfil, tırnak gibi çeşitli tezyini işaretlerle kitâbelerdeki boşluklar değerlendirilmiştir. Kitâbelerdeki sülûs yazının satır sonundaki “ya” harfi, genelde “yâ-ı mak’us” (harfin soldan sağa doğru uzatılması) tarzında verilmiştir. İzmit Orhan Camii haziresindeki mezar baş taşında hattat, “*El-Merhûm*” ifadesinde “tetâbuk” denilen uygulamaya yer vermiştir. Başka bir deyişle bahse konu olan ifade “vav” ile “mim” harflerinin baş kısmı aynı çizgi üzerinde ortak kullanılmıştır. Söz konusu uygulamanın özellikle “*merhûm*” ve “*mağfür*” gibi ifadelerde sıkça kullanıldığı bilinmektedir. Hattatın, İzmit Orhan Camii haziresinde yer alan mezar taşındaki tarih kısmını, Arapça olarak hem rakam hem de harflerle girdiği gözlenmiştir. Diğer eserlerde tarih bölümü sadece Arapça rakamlarla belirtilmiştir. Ayrıca Kandıra Sultan Orhan Camii kitâbesinin tarih kısmına ebced düşürüldüğü anlaşılmaktadır. Mimari eserlerde, Ali Vasfi Efendi'nin sanatkâr imzasına alt kısımda rastlanmaktadır. Eser sonunda, satır şeklinde hattat adının belirtilmesine “satır imza” denildiği bilinmektedir⁴⁰. Ali Vasfi Efendi de tüm hat eserlerinin sonunda satır şeklinde ismini kaydederek imzasını koymuştur. Örcün köy (Hacı Mehmed) çeşmesindeki imza bir kartuş içine alınarak farklılık oluşturmaktadır. Hüseyin Paşa Camii haziresindeki mezar taşında ise imza mâil tarzda verilmiştir. Örcün köy meydanındaki çeşmede “*Gufira lehû*” ve celi ta'lik hatlı levhada “*Gafera'llâhu lehumâ*” (Allah on (u) ları bağışlasın) mealindeki niyaz cümleleri hattatın isminin sonuna eklenmiştir. Hattatın, mezar taşlarındaki imzasında “İzmidî” mahlasını kullanmadığı sadece “Ali Vasfi” ismini yazdığı görülmektedir.

36 Açıkgözoğlu, 2009, 202-204.

37 Derman, 1975, 44-47.

38 Adsan & Bilen, 2021, 116.

39 Geniş bilgi için bk, Tüfekçiöğlü, 2001.

40 Soyuer, 2019, 46.

Araştırmamıza konu olan hattatın, İzmit/Akmeşe matbaasında basılan ve Arapça kaleme alınan “tasrifat” adlı eserin sahibi olduğu söylenebilir. Bu bağlamda kendisini, İzmit bölgesinde yetişen dönemin alimlerinden saymak mümkündür. Bir icâzet levhasında imzası bulunan hattatın kaynaklarda yer almaması sanatının yerel ölçekte kaldığını akla getirirse de bulunduğu bölgede hatırı sayılı bir hattat olduğu söylenebilir. Hattatın kendinden önce gelen meşhur hattatların devamcısı olduğu ve kendine has ifadelerini de ortaya koyduğu çalışmaları Türk Hat Sanatı açısından önemlidir. Bu bağlamda araştırmamızın, bu tür çalışmalar için Sanat Tarihi disiplinine önemli bir kaynaklık edeceği umulmaktadır.

KAYNAKÇA

- Açıkgözoğlu, A.S. (2009). Eyüp Sultan'da Ketebeli Mezar Taşları. *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla I. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler (9-11 Mayıs 1997)*, 202-205, İstanbul: Eyüp Belediyesi.
- Adsan, H. & Bilen, Y. (2021). Hattat Yahya Hilmi Efendi ve Eserleri, *Sanat Dergisi*, (38), 96-123.
- Aksoy, T. (2011). *Kocaeli Kültür Envanteri*. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Alparslan, A. (1992). *Ünlü Türk Hattatları*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Alparslan, A. (2002). Türk Dünyasında Hat Sanatı. *Türkler Ansiklopedisi*, (C.12, 420-432), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Alparslan, A. (2007). *Osmanlı Hat Sanatı Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Ayverdi, E. H. (1966). *İstanbul Mi'mârî Çağının Menşesi Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Bursalı Mehmed Tahir Efendi (1972-1975). *Osmanlı Müellifleri*. (A. Fikri Yavuz, İsmail Özen Haz.) C. 1-3. İstanbul: Meral Yayınevi.
- Çetin, N. M. (1992). İslâm Hat San'atının Doğuşu ve Gelişmesi. *İslâm Kültür Mirâsında Hat San'atı*, 14-30, İstanbul: IRCICA.
- Derman, U. (1970). Türk Yazı Sanatında İcâzetnameler ve Taklid Yazılar. *VII. Türk Tarih Kongresi Bildirileri II*, 716-728, Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Derman, U. (1975). Mezar Kitâbelerinde Yazı Sanatımız, *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni*, 49 (328), 36-47.
- Derman, U. (1997). Hat. *TDV İslam Ansiklopedisi*, (C. 16, 427-437), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Derman, U. (2017). *Türk Hat San'atından Seçmeler*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Devellioğlu, F. (2004). Hatt. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, (341), Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Dikici, R. (2015). Osmanlı Dönemi Kocaelili (İzmitli) Alim ve Edipler. H. Selvi, M. B. Çelik (Ed.). *Uluslararası Gazi Akça Koca ve Kocaeli Tarihi Sempozyum Bildirileri-III*, 1441-1457, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.
- Dikici, R. (2016). Karamürsel Nâibi Abdullah Şevket ve Osmanlı Dönemindeki Diğer Kocaelili (İzmitli) Alimler. H. Selvi, M. B. Çelik ve A. Yeşildal (Ed.), *Uluslararası Karamürsel Alp ve Kocaeli Tarihi*

- Sempozyumu Bildiriler Kitabı-III, 1941-1961, Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları.*
- Galitekin, A. N. (2005). *Gölcük Tarihçe ve Kültür Mirası Eserler*. Kocaeli: Gölcük Belediyesi Kültür Yayınları.
- Galitekin, A.N. (2015). *Kocaeli Su Medeniyeti Tarihinden Sayfalar*. 2. Baskı. Kocaeli: İSU Genel Müdürlüğü Kültür Yayınları.
- İbnülemin Mahmud Kemal İnal. (1970). *Son Hattatlar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- İpek, N. (2004). *Armaş Ermenileri*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Memiş, M. (2020). Hattat Hâfız Sâim Özel'in Hayatı, Mesleği ve Eserleri, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22 (42), 402-432.
- Özkurt, K. & Tüfekçioğlu A. (2009). Türk İslam Sanatında Kitâbeler, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (7/4), 275-295.
- Rado, Ş. (1984). *Türk Hattatları- XV. Yüzyıldan Günümüze Kadar Gelmiş Ünlü Hattatların Hayatları ve Yazılarından Örnekler*. İstanbul.
- Serin, M. (1982). *Hat San 'atımız- Tarihçesi-Malzeme ve Âletler- Meşkler*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Soyuer, Z. A. (2019). *Hat Sanatında İcazetname ve Ketebe Geleneği*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- Subaşı, H. (2009). Hat Sanatı ve Tarih Açısından Eyüp Mezartaş Kıtâbeleri. *Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla 9-11 Mayıs 1997 I. Eyüpsultan Sempozyumu Tebliğler*, (4.baskı), 181-197, İstanbul: Eyüp Belediyesi.
- Tanık, S. (2021). *Kocaeli İli Cami Mimarisi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Tüfekçioğlu, A. (2001). *Erken Dönem Osmanlı Mimarisinde Yazı*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Tüfekçioğlu, A. (2017). Bitlis Etnoğrafya Müzesi'ndeki Hat Eserleri. S. Memiş (Ed.), *Osmanlı'dan Günümüze Kur'an ve Hüsn-i Hat Sempozyum Bildiri Metinleri*, 717-733, Ankara: Dib Yayınları.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi | *Ege University, Faculty of Letters*
Sanat Tarihi Dergisi | ***Journal of Art History***
ISSN 1300-5707 | e-ISSN 2636-8064
Cilt: 31, Sayı: 2, Ekim 2022 | *Volume: 31, Issue: 2, October 2022*

Sahibi (Owner): Ege Üniv. Edebiyat Fak. adına Dekan (On behalf of Ege Univ. Faculty of Letters, Dean): Prof. Dr. Yusuf AYÖNÜ ♦ Yazı İşleri Müdürü (Managing Director): Doç. Dr. Hasan UÇAR ♦ Editörler (Editors): Dr. Ender ÖZBAY, Prof. Dr. İnci KUYULU ERSOY ♦ Yayın Kurulu (Editorial Board): Prof. Dr. Semra DAŞÇI, Doç. Dr. Lale DOĞER, Doç. Dr. Sevinç GÖK İPEKÇİOĞLU ♦ İngilizce Editörü (English Language Editor): Dr. Öğr. Üyesi Elvan KARAMAN MEZ ♦ Sekreteryaya - Grafik Tasarım/Mizajpaj - Teknik İşler - Strateji - Süreç Yönetimi (Secretariat - Graphic Design/page layout - Technical works - Strategy - process management): Ender ÖZBAY

[İnternet Sayfası \(Açık Erisim\)](#) | [İnternet Page \(Open Access\)](#)

DergiPark
AKADEMİK
<https://dergipark.org.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.

